

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060101

DOM
2016-11-17
Stockholm

Mål nr
M 3129-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-03-21 i mål nr M 770-15, se bilaga A

KLAGANDE OCH MOTPART

1. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
403 40 Göteborg

2. Naturskyddsföreningen Skövde
c/o Kurt Anders Johansson
Henrik Gjutares gata 36 B
541 45 Skövde

Ombud för nr 2:
Jur dr Jonas Christensen
Ekolagen Miljöjuridik AB
Östra Ågatan 53, 5 tr
753 22 Uppsala

och

Manne Ryttman
Våmbsvägen 11
541 33 Skövde

3. Sakägare inom Nätverket Rädda Våmbsdalen (NRV)
Se bilaga B

Ombud för nr 3:
Jur dr Jonas Christensen
Ekolagen Miljöjuridik AB
Östra Ågatan 53, 5 tr
753 22 Uppsala

och

Börje Neuman
Persbergsvägen 1,
541 33 Skövde

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

4. Sakägare företrädda av Douglas Hjalmarsson
Se bilaga C

Ombud för nr 4:
Douglas Hjalmarsson
Torggatan 15 A
541 30 Skövde

KLAGANDE OCH MOTPART

Cementa AB, 556013-5864
Cementvägen 1
521 21 Skövde

Ombud:
Advokaterna Bo Hansson och Martin Johansson
Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB
Box 4291
203 14 Malmö

MOTPART

1. Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

2. Skövde kommun
541 83 Skövde

SAKEN

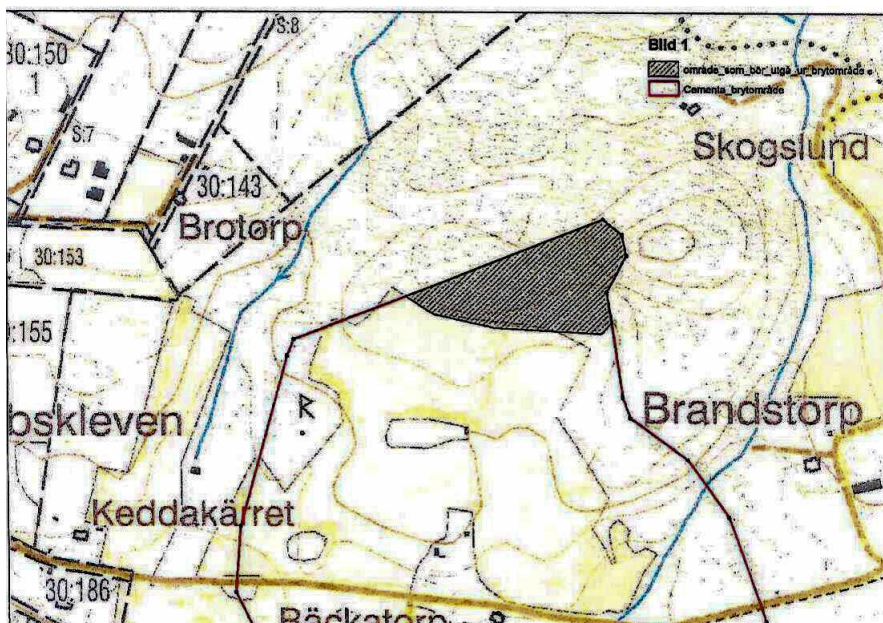
Ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid kalkstenstäkt på fastigheterna Våmb 30:10 i Skövde kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt.

- A. Mark- och miljööverdomstolen lämnar tillstånd enligt miljöbalken till fortsatt verksamhet vid kalkstenstäkten på fastigheten Våmb 30:10 i Skövde kommun, innefattande uttag av högst 1,5 miljoner ton kalksten per år, inom befintligt verksamhetsområde samt det utökade brytområde som framgår av domsbilaga

1 i mark- och miljödomstolens dom, med undantag av den del som framgår av nedanstående kartbild.

- B. För verksamheten ska som ytterligare slutliga villkor gälla
1. Stängsling ska ske av brytområdet inför ianspråktagandet av varje ny etapp av brytområdet i enlighet med bolagets redovisning i målet.
 2. Arbete med borrhning ska begränsas till vardagar kl. 7-22 och arbete med skutknackning ska begränsas till vardagar kl. 7-18.
- C. Med upphävande av Mark- och miljööverdomstolens beslut i målet om inhibition förordnar Mark- och miljööverdomstolen att tillståndet i sin helhet får tas i anspråk utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft.
- D. Mark- och miljööverdomstolen avslår övriga yrkanden.
-

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Västra Götalands län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen

- i första hand ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå ansökan om tillstånd
- i andra hand att de delområden med identifierat höga natur- och kulturvärden i områdets norra del undantas från brytområdet, att tillståndet förenas med krav på kompensationsåtgärder samt att villkor föreskrivs om att arbetstiden för borrhning ska vara begränsad till vardagar kl. 7-22 och arbetsiden för skutknackning ska vara begränsad till vardagar kl. 7-18.

Naturskyddsföreningen i Skövde (naturskyddsföreningen) och **Sakägarna inom Nätverket Rädda Våmbdalen** (nätverket) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska

- i första hand upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå ansökan om tillstånd,
- i andra hand upphäva mark- och miljödomstolens dom och avvisa ansökan om tillstånd,
- i tredje hand ändra mark- och miljödomstolens dom och föreskriva nya eller ändrade villkor enligt följande:
 - a) villkor ska föreskrivas med ett krav på att det runt hela brytområdet ska sättas upp ett stängsel för att förhindra fallolyckor,
 - b) villkor ska föreskrivas med ett förbud mot sprängning samt övrig bullrande, dammande och vibrerande verksamheter under en sammanhängande period av minst 4 veckor någon gång under perioden 1 juni till 31 augusti varje år,
 - c) villkor ska föreskrivas med krav på att samtliga fastighetsägare med fastigheter inom begränsningslinjen X¹, före det att tillståndet tas i anspråk, ska erbjudas en oberoende besiktning med fotodokumentation av fastigheten,
 - d) att driften av verksamheten inte får påbörjas förrän det föreligger lagakraftvunna villkor avseende a, b samt f,

¹ Se aktbil 214 i Mark- och miljööverdomstolens mål

att ingen av de åtgärder som regleras genom punkten c eller d får påbörjas förrän tillsynsmyndigheten har godkänt hur Cementa AB avser att utföra dem, och att driften av verksamheten inte får påbörjas förrän åtgärderna är godkända av tillsynsmyndigheten,
att innan tillsynsmyndigheten meddelar villkor ska förslag till dessa sändas ut på remiss till berörda.

Sakägare företrädna av Douglas Hjalmarsson har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom och avslå ansökan om tillstånd. För det fall tillstånd meddelas biträder sakägarna länsstyrelsens yrkande om begränsning av arbetstiden med tillägget att all verksamhet ska upphöra senast kl. 22.

Cementa AB (bolaget) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska förordna att tillståndet i dess helhet ska få tas i anspråk utan hinder av att domen inte vunnit laga kraft.

Skövde kommun har ingen erinran beträffande Cementa AB:s yrkande.

Parterna i övrigt har i huvudsak motsatt sig varandras ändringsyrkanden. Bolaget har emellertid medgett villkor om stängsling förutsatt att det föreskrivs att stängsling ska ske succesivt för respektive etapp samt, utöver de åtgärder bolaget redovisat i ansökan vad avser omledning av Hållsdammsbäcken och efterbehandlade områden, åtagit sig att kompensera för bortfall av hässle på knappt 1 ha (naturvärdesobjekt J) genom att tillskapa liknande mark på annan plats inom fastigheten Våmb 30:10.

UTVECKLANDE AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN**Tillståndsfrågan**Länsstyrelsen

När det gäller lokaliseringsutredningen borde andra mera hållbara transportlösningar ha beaktats i större utsträckning än som skett, både ur ekonomisk och miljömässig synpunkt. Sådan utredning borde bl.a. ha omfattat möjligheten till järnvägstransporter. De motstående intressena vid Uddagården och påverkan på riksintressena där bedömdes i det målet vara betydligt mindre omfattande än vad fallet är med de motstående intressena i det nu aktuella målet. Fler motstående intressen i kombination med en påtaglig påverkan på dessa har aktualiserat frågan om den valda lokaliseringen verkligen är den plats där ändamålet med verksamheten kan uppnås med minsta intrång. Frågan om hur långtgående krav på lokaliseringsutredning som bör krävas kompliceras av att ansökan avser en pågående verksamhet med en direkt koppling till platsen för den tillståndsgivna fabriksverksamheten där vidareförädling sker.

Majoriteten i mark- och miljödomstolen har inte gjort en korrekt avvägning av riksintressena. Ärendet är av komplicerad art och oförenliga riksintressen av stort allmänintresse står mot varandra. Den aktuella kalkstenstakten är lokaliserad inom riksintresse för naturvård och friluftsliv. Riksintresset för naturvård omfattar Nordbillingen. Riksintresset för friluftsliv utgör ett större geografiskt område innefattande hela Billingen, Valle och Hornborgasjön.

Riksintresset för naturvård utgörs av ett platåberg med diabastäckta kambrosilur-avlagringar. Detta ger förutsättningar för en mångformighet i naturtyper och biotoper med bl.a. myrkomplex, ädellövskogar, ängs- och hagmarker samt rikkärr. Nordbillingen utgör en helhet vars samlade värde ges av vissa utpekade objekt och företeelser tillsammans med den helhet som platåbergets naturmiljöer utgör. I det område som direkt berörs av den tänkta kalkstenstakten finns en sista rest av ett representativt odlingslandskap på sydslutningen av Nordbillingen. Inom området finns också ett för Nordbillingen typiskt vattendrag, Hållsdammsbäcken, med snabbt flöde i

blockig terräng och som ofta är ravinbildande. Täkten berör också för Nordbillingen typisk ädellövskog med hässlen. Den tänkta täkten är ett irreversibelt ingrepp i ett för Nordbillingen representativt odlingslandskap och utgör påtaglig skada för riksintresset naturvård.

Det tänkta nya täktområdet ligger även inom den del av riksintresseområdet som ligger nära Skövde tätort och som därför är attraktivt och tillgängligt för många människor. Kalkstenstäkten är vidare belägen nära Billingens motionsanläggning som är en vanlig angöringspunkt för det rörliga friluftslivet. Täkten kommer att utgöra ett absolut hinder för friluftsliv på den plats där täkten lokaliseras men också påverka friluftslivet som utgår från Billingens motionsanläggning och den sammanlänkande passagen mellan Nordbillingen och riksintressets utlöpare ner mot Skulptorp. Ett borttagande av odlingslandskapet med dess storslagna utsiktspunkter kommer att leda till att ett betydligt större område än brytområdet påverkas och minska dragningskraften för friluftslivet. Täkten innebär därför påtaglig skada även på riksintresset för friluftsliv.

Områdets varierande natur- och kulturvärden förenat med närheten till Skövde stad och Billingens friluftsområde medför att området är mycket välbesökt. Genom att ge riksintressena för naturvård och friluftsliv företräde främjas långsiktigt hushållningen med mark och vatten genom bevarande av höga natur- och kulturvärden samt värden för friluftsliv och turism.

Naturskyddsföreningen och Nätverket

Riksintressen

Platsen för kalkstensbrytningen ligger inom tre olika riksintresseområden, nämligen riksintresset för mineralutvinning, riksintresset för naturvård och riksintresset för friluftsliv. SGU:s klassning av området som ett riksintresse för mineralutvinning förefaller främst vara betingat av beredskapsaspekter. Av produktionen av cement i Sverige exporteras två till tre gånger vad som produceras i Skövde. Infrastrukturen för transport av cement till Götaland är väl utbyggd. Depåhamnarna till betongindustrierna ligger i de flesta fall nära de större orterna längs Västkusten. Sedan två år fraktas ingen

cement per järnväg från Skövde. Enligt klassningsbeslutet uppfyller kalkstenen endast 2 av 5 kriterier och det framgår inte att kalkfyndigheten är unik i Sverige. Redan idag kasseras en tredjedel av den kalk som utvinns pga. för dålig kvalitet. Det finns inte idag eller inom överskådlig framtid behov av kalkstenstakten i Skövde för den svenska cementförsörjningen. Beredskapsperspektivet innebär inte att det idag måste utvinnas mer kalk ur tåkten utan tvärtom att kalkstenen bör sparas för eventuella beredskapsbehov i framtiden. Klassningen av området som ett riksintresse för mineralutvinning saknar grund.

Naturvårdens riksintresse har getts en utbredning som täcker ett stort område över hela Nordbillingen. Inom detta område finns ett antal särskilda objekt och företeelser som ett särpräglad och bevarandevärd odlingslandskap med naturbetesmarker, ängar, rika kärr, sumpskogar, plåtåformigt välvd mosse, limogen strandsumpskog, granskog och ädellövskog. Plåtåbergens branter är pga. sina geologiska och hydrologiska förutsättningar speciella i och med att de skapar förutsättningar för sällsynta och hotade arter och ovanliga naturtyper oavsett öppen eller beskogad terräng. Av beskrivningen av värdena för Nordbillings östsluttning framgår att där finns ett mosaikartat landskap med vidsträckt ädellövskogar, lundar, mindre kärrartade partier och i södra delen markerade rasbranter, att florans är mycket rik, att området är ett välbesökt utflyktsmål och att av särskilt värde är de i sluttningen förekommande vattendragen med snabba flöden och blockig terräng och som ofta är ravinbildande. Våmbdsdalen är även en representativ odlingsbygd. Naturmiljöerna i denna del utgör en sista rest av det odlingslandskap som bör bevaras.

Hållsdammsbäcken är ett av få större vattenflöden i diabasbranterna/sluttningarna runt om Nordbillingen av beskriven typ. Den speciella fuktiga biotop som skapas där utgör en mycket liten del av brantmiljöerna runt Nordbillingen. Intill det nya brytområdet ligger ett område med kalkbarrskog. Det löper intill Hållsdammsbäcken precis ovanför brytområdet. Här finns många sällsynta svampar, varav sju är rödlistade.

För friluftslivets riksintresse utgör områdets lämpliga terräng, med variationsrik, omväxlande och särpräglad topografi samt de goda möjligheterna att komma till och in i området och vistas där, viktiga kriterier för utpekandet. Genom ett särskilt tillägg har

området för friluftslivets riksintresse utökats utmed Skövde tätorts västra delar för att skapa en länk till Sydbillingens naturlandskap och Simsjön. De aktuella riksintresseområdena ligger mycket stadsnära och nära Billingens friluftsområde. Friluftsområdet hade år 2014 800 000 besök. Besökarna kommer från västra och södra Sverige samt även från Danmark. Billingeberget erbjuder samma vinterklimat som södra Dalarna samtidigt som man har Skövde centrum bara 3 km bort. Friluftsområdet är också ett officiellt vasaloppscenter för cykel, löpning och skidor.

De skiljaktiga ledamöterna i mark- och miljödomstolen beräknar att genom hittillsvarande täktverksamhet har knappt 60 procent av den utpekade mineraltillgången brutits ut. Riksintresset får därför redan vara väl utnyttjat för sitt ändamål. Hittills har omkring 28 ha av naturvårdens riksintresseområde Nordbillingen tagits i anspråk av täktverksamheten, men ännu så gott som inget av friluftslivets riksintresseområde. En fullständig utvinning skulle ta i anspråk 90 ha av naturvårdens och knappt 67 ha av friluftslivets riksintresseområdet, däribland yta som är viktig för tillträdet till friluftsområdet från Skövde. Basen för den biologiska mångfalden blir utplånad när de översta jordlagren banas av för brytning. Slutligen försvinner kalkstenen. Det är de små förlorade värdenas betydelse för helheten på platsen och riksintressena som ska skyddas i området. Täkten innebär att de sista resterna av ett ålderdomligt odlingslandskap, som numera saknar motsvarighet på Nordbillingens sluttningar, går förlorat. Området är också intressant ur kulturmiljösynpunkt där vaggan till Skövde finns och många spår av äldre landskap. Tillträdesvägen till området kommer att försvinna vilket leder till att den tätortsnära delen av friluftslivets intresseområde förlorar i attraktivitet och tillgänglighet. Den utlöpande täkten blir lokaliserad mitt i passagen mellan Billingens motionsanläggning och utlöparen av riksintresset utmed Sydbillingens östsida ner mot Skultorp och Simsjön. Sammanlänkningen är viktig för helheten och upplevelsen av riksintresset för friluftsliv.

Enligt vad länsstyrelsen anfört i målet har också de miljöer som saknar de högsta värdekärnorna en stor betydelse för hela riksområdets värde. Värdekärnornas kvalitet är beroende av ett sammanhållet större område som inte kan naggas i kanten av exploateringar och påtagliga irreversibla intrång. Skadan på naturvårdens och

friluftslivets riksintressen bedöms som påtaglig med hänsyn till de förlorade värdenas betydelse för riksintressena som helhet.

Riksintresset för mineralutvinning är alltför kortsiktigt jämfört med de mer långsiktiga fördelarna med att ge de övriga riksintressena företräde. I prop. 1985/86:3 (s. 69-72) framhålls att det är angeläget att områden som innehåller kända tillgångar på värdefulla ämnen eller material, som är av stor betydelse i ett nationellt perspektiv, skyddas mot åtgärder som kan förhindra eller försvåra ett framtida utnyttjande av resursen. Det anförs att viss verksamhet och bebyggelse därför borde undvikas i områden med viktiga råvarutillgångar. Att bibehålla området som natur och friluftsområde kommer inte alls att påverka områdets betydelse som riksintresse för mineralutvinning. Om man i framtiden måste bryta kalk i området så finns denna möjlighet kvar. I den överklagade domen tillmäts det kortsiktiga och snäva riksintresset för mineralutvinning omotiverat stor betydelse. Mineralutvinningsintresset kommer att vara i det närmaste obefintligt efter 15 års brytning. När verksamheten är avslutad återstår impediment utan attraktionskraft och samhället åsamkas stora kostnader för områdets förvaltning. Prioriteringen drabbar två riksintressen och andra intressen utan skönjbar borte tidsgräns. Möjligheten att utvinna kalkstensresurserna kvarstår om det skulle uppstå en brist på kalksten.

Natura 2000

Söder om täkten ligger Natura 2000-området Klasborgsängar och Våmsängar på ett avstånd av 100 m. I området finns biotoper som är beroende av att marken översvämmas visa perioder varje år. Det är osäkert i vilken utsträckning det vatten som idag rinner i Hållsdammsbäcken kan ledas över till en nysträckning så att vattnet verkligen når det skyddade området. Om vattnet leds till den föreslagna sträckningen kommer ett helt nytt vattendrag att skapas. Det är inte tillräckligt säkerställt att omledningen av Hållsdammsbäcken kan utföras och underhållas så att det näraliggande Natura 2000-området kan bevaras utan risk för skador på de livsmiljöer som ska skyddas. Åtgärdsplanen avseende omläggningen av Hållsdammsbäcken är inte en ur miljösynpunkt hållbar lösning för framtiden eftersom den utgår från att ett kontinuerligt underhåll av den konstgjorda bäckfåran ska kunna ske oavsett om bolaget

finns kvar på platsen eller inte. Mark- och miljööverdomstolen har redan i återförvisningsdomen i mål nr M 5853-14 bedömt att verksamheten kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Den planerade täktverksamheten innebär konkreta och stora risker för negativ miljöpåverkan på naturvärdena inom Natura 2000-området och uppfyller inte de ytterst stränga utredningskrav som krävs för att tillstånd ska kunna lämnas.

Övriga motstående intressen

Täkten ligger omkring 900 m från Stora Torget i Skövde. Inom en radie av 2 km från den befintliga täktens mittpunkt är drygt 9 300 personer folkbokförda, vilket innebär 3 500 - 4 000 hushåll. Dessa riskerar att drabbas av buller från sprängningar, skutknackning och krossverk. Buller är ofta mycket störande och långvarigt buller är stressframkallande och kan leda till hälsoproblem. Damningen från täktverksamheten och transporterna leder till risk för hälsoproblem, nedsmutsade hus och ökat slitage på bilar samt teknisk och elektronisk utrustning. Skakningar och vibrationer från främst sprängningar har genom åren lett till sprickor i t.ex. bottenplattor och fasader samt spräckta fönsterrutor. Påverkan på grundvattnet riskerar att leda till negativ påverkan på befintliga brunnar för utvinning av jord- och bergvärme.

I omedelbar närhet till täktområdet ligger Våmbs kyrkby, som är ett kulturhistoriskt värdefullt område med en mycket vacker gammal kyrka. Förmodligen är detta den plats där dagens Skövde började utvecklas.

Den nya verksamheten förutsätter att Brandstorpsvägen stängs. Åtgärden kommer att få stor betydelse för trafiken som förhindras att använda vägen. Om vägen stängs kommer trafiken på vägen att tvingas ned genom centrum.

Enligt utredningar i målet förekommer åkergroda i området. Arten är fridlyst enligt artskyddsförordningen och kräver noggrant skydd enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Detta innebär att det är förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Bolaget har inte visat att det kan uteslutas att det uppstår skador på de gölar där åkergradan vilar eller fortplantar sig och då det inte finns dispens enligt

artskyddsförordningen är verksamheten inte tillåtlig. Enligt Naturvårdsverket utgör möjligheterna att ordna med kompensationsåtgärder inte särskilda skäl vid prövningen av om dispens enligt artskyddsförordningen behövs pga. skada på artens fortplantingsområden eller viloplats. Trots tekniska möjligheter att flytta åkergrodan till nya dammar/våtmarker där åkergrodan lever krävs dispens från artskyddsförordningen för att det ska vara tillåtet att förstöra de dammar/våtmarker i vilka åkergrodan lever och/eller reproduceras. Möjligheterna att ordna med kompenserande dammar utanför planerat brytområde ska inte påverka lokaliseringsbedömningen. Bolaget har inte heller visat att det föreligger någon av dispensgrunderna i artskyddsförordningen.

Alternativa lokaliseringar

Alla de tänkbara lokaliseringarna som lyfts i målet, Häggum, Uddagården eller Rådene, ligger inom ett par mil från bolagets cementfabrik i Skövde. Två av alternativen, Uddagården och Rådene, är utpekade som riksintressen för mineralutvinning. I alternativet Uddagården ligger ca 2 km² av riksintresseområdet för mineralutvinning inte i något område som utpekats för motstående riksintressen. Det handlar därmed om en areal som överstiger hela arealen för riksintresseområdet i Våmb. Det är endast tänken som skulle behöva flyttas. Vissa tillkommande kostnader är förknippade med en flyttning, men det är högst troligt att kostnaderna inte är så höga att de kan anses oskäligen i relation till den miljö- och hälsovinst som kommer att bli följden. Exempelvis behöver det inte byggas någon större infrastruktur och kostnaderna för skyddsåtgärder kan minska. I vart fall har bolaget inte presenterat några redovisningar som kan läggas till grund för en sådan bedömning. En utökning av kalkstenstakten är inte tillåten på den sökta platsen eftersom det finns alternativa platser inom ett ekonomiskt möjligt närområde.

Ytterligare villkor

Av säkerhetsskäl bör det ställas krav på att det runt hela brytområdet ska sättas upp ett stängsel för att förhindra fallolyckor.

Det är skäligt med en längre tyst period under en sommarmånad med hänsyn till hur många som är störda av verksamheten,

Syftet med kravet på besiktning och dokumentation av fastigheter är att få fram referensuppgifter om befintliga skador för att det i efterhand ska gå att avgöra när en vis skada inträffat.

Kravet på iordningsställande av Hållsdammsbäcken så att befintligt läckage upphör är föranlett av att det på goda grunder kan antas att sprängningar i tälten orsakat sprickor i berget som ger läckage i botten av bäcken. Att Hållsdammsbäcken är tät är viktigt eftersom den förser Våmsbäcken och i sin tur natura 2000-området med vatten.

Punkten d i delegationen till tillsynsmyndigheten är så väsentligt för förutsättningarna i Natura 2000-området att det bör regleras direkt genom domen.

Beslutet om delegation bör kompletteras med följande. Det bör föreskrivas att driften av verksamheten inte får påbörjas innan det föreligger lagakraftvunna villkor enligt a, b och f. Det bör vidare föreskrivas att ingen av de åtgärder som regleras genom punkterna c och d får påbörjas innan tillsynsmyndigheten godkänt hur bolaget ska utföra dem och att driften av verksamheten inte får påbörjas innan åtgärderna är godkända av tillsynsmyndigheten. Det bör slutligen föreskrivas att innan tillsynsmyndigheten meddelar villkor ska förslag till dessa sändas ut på remiss till berörda.

Sakägare företrädare av Douglas Hjalmarsson

Sverige och Västsverige är inte beroende av cement från bolagets fabrik i Skövde och därmed inte heller av en fortsatt och utökad brytning av kalksten i Skövde. Behovet av cement täcks av produktionen i Slite och Degerhamn. Nästan tre gånger produktionsmängden i Skövde går på export utomlands. Bolaget har i Götaland en väl utbyggd infrastruktur med depåhamnar. Detta framgår av dokumentet "SGU:s nya riksintresse" och en rapport av Max Åhman vid Lunds universitet från december 2004.

Verksamheten i brottet medför stor påverkan på de närboendes och Skövdebornas närmiljö. Sprängningar, buller från avbaning, skutknackning och transporter av kalkstenen till fabriken pågår fram till kl 21 på kvällarna. Sprängningarna orsakar skador på husen. Damm och spränggaser drar in över närområdet. Dammet från brytning, stenkross och fabrik har uppmärksammats av miljönämnden som ålagt bolaget att inrätta en tjänst som dammansvarig och att montera upp en vindstrut för att se vart dammet blåser iväg. Dammet som lägger sig över de näraliggande fastigheterna är ibland av speciell konsistens och nästan omöjligt att avlägsna. Bilar som utsätts för dammet går inte att få rena i vanlig biltvätt. Bolaget delar ut presentkort på biltvätt till bilägare som kompensation. Det är oroande att tänka sig hur dammet påverkar människor.

Utökningsområdet ligger inom några minuters promenad från närmaste bostadsområde. Väl inom om influensområdet för brytningen. Utökningsområdet har mycket stora värden för de närboendes och Skövdebornas friluftsliv och naturupplevelse. En helt dominerande del av Nordbillingsens platå består av svårtillgänglig skogsmark där kalhyggen breder ut sig efter allt mer omfattande skogsavverkningar. Billingen är också ett platåberg som begränsas av branta stup. Det finns bara en naturlig sluttning som sträcker sig ända upp på berget och som gör det möjligt att vandra, åka skidor och köra mountainbike. Det är den sluttning som bolaget vill bryta upp i dess södra del. Det är sluttningen och angränsande friluftsområde som har de mycket stora naturvärdena.

Med 800 000 besök år 2014, gångavstånd från Skövde centrum, vasaloppscenter m.m. har fritidsområdet utvecklats till ett av Västsveriges viktigaste och mest besökta. Området gränsar och till viss del överlappar bolagets marker. Nordligaste delen av det nya brottet kommer att ligga 150 m från nuvarande spårområde för skidor, mountainbike och vandringsleder samt knappt 1000 m från Billingeus och Hållsdammen. Den punkt för Hållsdammsbäcken som kommer att avledas ligger inom fritidsområdet. Skövde kommun har presenterat ett mycket omfattande mångmiljonprogram för en utveckling av Billingsens fritidsområde. Detta framgår av dokumenten "Utveckling av Billingen framtidssatsning för Skövde" från mars 2016 och "Slutrapport Billingen 2020-2 febr 2016". All utveckling söderut stoppas av det

nya brottet. De nya spåren för skidor, mountainbike och vandringsleder kommer att ligga mycket nära brottet. Billingeleden som nu går rakt söderut mitt genom det område som ska brytas upp behöver flyttas och ledas utmed den nya bäcken väster om det nya brottet, längs med brottkant, staket och vall. Leden måste troligen stängas av vid sprängningar. Billingens nuvarande och framtida fritidsområde kommer att påverkas negativt av verksamheten i det nya angränsande brottet. Kalkstensbrytningen minskar attraktionskraften för berget och kommer att påverka besöksnäringen i Skövde negativt och därmed få en allvarlig samhällsekonomisk verkan för kommunen. Dalgången mellan Nord- och Sydbillingen kommer till stor del att raderas ut, vilket framgår av ”Inventering och bedömning av naturvärden i Våmb” 2011-11-21, som Enejtjärn Natur AB har genomfört på uppdrag av bolaget.

Området har mycket stora, unika och speciella värden ur kulturminnessynpunkt för Skövde. Detta framgår av ”Kulturhistorisk förstudie Brandstorp-Våmb 2012” utförd av Västergötlands museum. Fyndigheter visar på bosättningar flera tusen år tillbaka. Där finns flera fornlämningar. Våmbsdalen är en viktig del av Skövdes tillblivelse och historia. Den sista bevarade delen av pilgrimsleden genom Skövde, nuvarande Brandstorpsvägen, är enligt Västergötlands Museum unik och bör bevaras. Kulturvärdena från Skövdes gamla historia raderas ut.

Naturvårdsverket och SGU har i målet framfört en del frågetecken kring bolagets utredningar om hur omledningen av Hållsdamsbäcken påverkar Natura 2000-området och hur brytningen av kalksten påverkar grundvattnet. Det borde också undersökas hur Hållsdammsbäckens omledning påverkar naturvärdena norr om det planerade brottet samt Skövdes reservvattentäkt vid Bergsäters källor.

Bevarandevärdena i det planerade utökade brytområdet är så stora att de väger tyngre än värdet av att bryta ut det kvarvarande materialet, vilken bedömning länsstyrelsen framfört i målet. Billingens fritidsområde är i högsta grad värdekärnan i riksintresset för friluftsliv på Norra Billingen. Enligt kommunens översiktsplan 2025 är det nya brytområdet inte utmärkt som mark för mineralbrytning eller industriverksamhet och i planen sägs att en utökning av bolagets täktområde måste noga vägas mellan olika motstående, nationella, regionala och lokala intressen. Det sägs också att Billingens

fritidsområde har stora kvaliteter för Skövde och ska bibehållas och utvecklas som fritids- och rekreationsområde.

Bolagets bemötande

Riksintressen

Fyndigheten har inte den mest rena kalkstenen men för cementtillverkningen är inte renhetsgraden avgörande. Den kemiska sammansättningen av kalkstenen i Våmb är näst intill optimal för cementtillverkningen och endast några få procent av kisel, i form av sand, behöver tillsättas för att få lämplig råvara. Den sekundära kalkstenen som inte kan användas i tillverkningsprocessen kan användas som utfyllnad vid efterbehandlingen. Påstående att riksintresset för mineral kan säkerställas genom att kalkfyndigheten bevaras för framtiden är inte förankrad i verkligheten eftersom utnyttjandet förutsätter att det finns en cementindustri i Skövde. Det kvarstår omkring två tredjedelar av den riksintresseförklarade fyndigheten. Det utökade täktområdet omfattar långt mindre än hälften av det kvarvarande riksintresset. Att tillståndstiden begränsats till 15 år innebär inte att kalkstensfyndigheten vid Våmb skulle brytas ut inom denna tid.

Riksintressena för naturmiljö respektive friluftsliv omfattar områden som uppgår till omkring 10 500 ha respektive 30 000 ha medan det utökade brytområdet tar i anspråk 23 ha. Den utökade täkten kommer att omfatta 11,8 ha jordbruksmark.

Jordbruksmarken utgörs av åkermark med låga naturvärden. Inom riksintresset naturvård Nordbillingen finns totalt 1 446 ha åker, vilket innebär att 0,8 procent tas i anspråk. Det finns element som omfattas av det generella biotopskyddet som har viss betydelse för biologisk mångfald, t.ex. stenmurar och små våtmarker. Det finns också objekt av visst kulturhistoriskt värde, men inget av dessa är unika och liknande återfinns på många platser kring Skövde. I odlingslandskapet Våmb finns vissa strukturer kvar från äldre tiders bruk såsom åkerholmar, stenmurar och fägator. Den mark som hålls öppen brukas emellertid med moderna metoder och gödslas. Detta har medfört att den biologiska mångfald som kan förknippas med äldre tiders småskaliga odlingslandskap i mycket gått förlorad. Ur denna synvinkel är det tveksamt om det

aktuella landskapsutsnittet kan ses som representativt. Äldre tiders brukningsformer representeras inte och varken djur- eller växtlivet motsvarar vad som kan förväntas i samma område för jordbrukets rationalisering. Värdet av odlingslandskapet ligger i första hand inte i områdets reella natur- och kulturvärden utan i närheten till bebyggelse och i den attraktionskraft för Skövdebornas vardagsrekreation som följer därav. Denna vardagsrekreation ska inte förväxlas med värden av riksintresse. Det finns gott om liknande småskaliga landskap i brytområdets närhet och runtom Skövde. På andra delar av Billingen finns det odlingslandskap som har högre värden än de i det tilltänkta brytområdet. Ett sådant finns kring Berg som är utpekad i värdeomdömet för riksintresset för naturvärden samt är av riksintresse för kulturmiljövården. Även runt om i övriga södra Sverige är småskalig jordbruksmark en vanlig landskapstyp. Hållsdammsbäckens mest betydande naturvärde är ett biotopskydd, som utgörs av en sprickdal med höga diabasväggar, uppströms det utökade brytområdet och som inte kommer att påverkas av verksamheten. Den sammanlänkande passagen mellan Nordbillingen och en utlöpare av riksintresset för friluftsliv, som sträcker sig mot Skultorp, blockeras av väg 49 mellan Skövde och Skara med över 12 000 fordonsrörelser per dygn. Vidare har bolaget åtagit sig att iordningställa en gång- och cykelstig kring täktområdet samt en ny sträckning av Billingeleden, för att säkerställa tillgängligheten till friluftsområdena kring täktområdet. Påverkan på det rörliga friluftslivet blir i praktiken marginell. Exempelvis berör omledningen av Billingeleden en sträcka av omkring 1 km jämfört med 4 mil vandringsled.

Övriga motstående intressen

Stora torget i Skövde ligger 1 380 m från den närmaste punkten där täktverksamheten bedrivs vilket är en krossanläggning under jord. Avståndet till befintlig brytfront är 2300 m och kommer att öka i takt med att brytfronten rör sig mot väster. Bolaget har visat att verksamheten kan innehålla de villkor som föreskrivits beträffande bl.a. buller, vibrationer, luftstötstång och damning, vilka är sedvanliga för denna typ av verksamhet. Mätningar av halter av PM10 i Skövde tätort har genomförts av Skövde kommun år 2010 och 2015. Samtliga mätningar har visat att miljö kvalitetsnormerna som årsmedelvärde samt dygnsmedelvärde, liksom även antagna miljömål, och utvärderingströsklar i samtliga mätfall underskrids. Det finns inga belägg för att

vibrationer i den storleksordning som uppkommer vid sprängningar i tåkten, och som mäts kontinuerligt, orsakar skador på byggnader. Antalet uppmätta trafikrörelser på Brandstorpsvägen är omkring 400 per dag att jämföra med 12 000 per dag på väg 49. Brandstorpsvägen har alltså relativt sett liten betydelse för trafiken västerut från Skövde. Verksamheten kommer därför inte att ge upphov till oacceptabla störningar för närboende.

Frågan om den ansökta verksamhetens påverkan på Natura 2000-området Klasborgs och Våmbs ängar är väl utredd i målet och samtliga av de frågeställningar som Naturskyddsföreningen och enskilda klagande anfört är belysta. En eventuell grundvattensänkning inom Natura 2000-området är av mindre betydelse och bedöms inte kunna skada de skyddade livsmiljöerna. Längs kulverten, som ska tillförsäkra Natura 2000-området vatten, är schaktdjupet ringa, i huvudsak mindre än en meter, och som mest tre meter. Den föreslagna betongtätningen är underhållsfri. Den föreslagna utformningen av den nya bäckfåran säkerställer att negativ påverkan på skogsmarken inom Natura 2000-området inte kommer att uppstå.

Det framgår av praxis att förbudet i artskyddsförordningen mot att skada eller förstöra fortplantningsområden eller viloplatsen och därmed frågan om dispens, aktualiseras först om verksamheten eller åtgärden innebär en negativ effekt på förutsättningarna att bibehålla eller återställa den gynnsamma bevarandestatusen för arten. Enligt EU-kommissionens vägledningsdokument ska åtgärder som säkerställer fortsatt kontinuerlig ekologisk funktionalitet beaktas vid bedömningen av om art- och habitatdirektivet efterlevs. Sådana åtgärder skiljer sig enligt Kommissionen från kompensationsåtgärder i strikt mening. Motsvarande bedömning gjordes av Mark- och miljööverdomstolen i mål beträffande Klinthagentåkten.

Bolaget har låtit Enetjärn Natur utreda förekomst av groddjur inom och omkring det utökade täktområdet samt lokalernas betydelse för populationerna. Bedömningen är att enstaka exemplar av groddjur kommer att påverkas, men detta kommer inte att få någon negativ påverkan på arternas bevarandestatus, vare sig nationellt, regionalt eller lokalt, eftersom det finns gott om småvatten med lekvattenkvalitet utanför det utökade täktområdet inom vandringsavstånd för groddjuren. De svamparter som påträffats i en

kalkbarrskog utanför det utökade täktområdet är rödlistade, men omfattas inte av artskydd. Artskyddsbestämmelserna utgör därför inte hinder mot tillstånd.

Alternativa lokaliseringar

Bolaget har i sin redovisning av alternativa lokaliseringar utgått ifrån att dessa ska vara realistiska och rimliga alternativ till fortsatt kalkstensbrytning i Våmb. För att en kalkstenstäkt ska vara lämplig för cementtillverkning måste den vara väl undersökt och ha lämplig kemisk sammansättning och mäktighet.

Rådene är en oexploaterad kalkstensfyndighet i Sydbillingens sluttningszon som prospekterades på 1950- till 1970-talet. Fyndigheten har förklarats vara av riksintresse eftersom dess mäktighet och kemiska sammansättning i stort motsvarar den i Våmb och därmed är lämplig råvara för cementtillverkning. Fyndigheten är emellertid belägen i kanten av riksintresseområdet för naturvård och det överlappas dessutom av riksintresseområde för kulturmiljövård. Inom de prospekterade områdena för fyndigheten finns också ett naturreservat och Natura 2000-område, Kalksågmossen, med bland annat fuktängar, rikkärr och sumpskogar. Nuvarande markanvändning är huvudsakligen bostadsbebyggelse samt jord- och skogsbruk. Alternativet innebär alltså öppnandet av en helt ny täkt inom riksintresseområdet för naturvård. Om brytningen ska kunna ske på ett rationellt sätt skulle naturreservatet och Natura 2000-området gå förlorat och omkring 10-15 bostadsbyggnader tas bort. Skövde kommun anger i sin översiktsplan att riksintressena för natur- och kulturvärdena bör prioriteras i Rådene.

I Uddagården i Falköpings kommun bryts kalksten för andra ändamål än cementtillverkning. Fyndigheten är belägen inom riksintresse för naturvård och kulturmiljö och överlappas delvis av Natura 2000. Mäktigheten är 10 m och arealanspråket beräknas till omkring 2,5 gånger det i Våmb. Lågsten saknas i lagerföljden vilket innebär att stora mängder tillsatsmedel skulle behöva tillsättas i tillverkningsprocessen.

Länsstyrelsen anförde i mark- och miljödomstolen att det finns ett område vid Billingen söder om Skövde med ytligt liggande kalksten som inte omfattas av

riksintresse. Bolaget uppfattar att det i huvudsak är området norr om Stenstorp, mellan Häggum och Rådene, som avses. Området är mycket väl prospekterat eftersom det tidigare bedrivits täktverksamhet i området. Täkten är emellertid sedan länge efterbehandlad. Markanvändningen i området är i huvudsak modern jordbruksdrift. Kalkmäktigheten är dock låg, vilket innebär att omkring fem gånger så stor areal behöver tas i anspråk för att bryta motsvarande kalkstenmängder som i Våmb. Det saknas lågsten vilket innebär att mycket stora mängder tillsatsämnen skulle behövas om kalkstenen skulle användas för cementtillverkning.

I Våmb är transportavståndet mellan täkt och fabrik 1,6 km på en intern transportväg. Avståndet mellan fabriken och Rådenefyndigheten är 7,5 km fågelvägen, men nyttjandet av denna väg skulle kräva anläggande av transportinfrastruktur genom riksintresseområdena för naturvård och friluftsliv, genom ett område med fritidsbebyggelse och genom ett större Natura 2000-område. Vid transport på befintlig väg har avståndet beräknats till 17 km. Detta förutsätter omlastning till tung lastbil och skulle kräva sju tunga lastbilar i kontinuerlig rörelse 16 timmar per dygn. I alternativet Uddagården skulle transportavståndet uppgå till 32 km på allmän väg.

Transportbehovet skulle då motsvara 12 tunga lastbilar i kontinuerlig rörelse 16 timmar per dygn. Anläggningskostnaden för nytt järnvägsspår mellan täkt och anslutningspunkt på Västra stambanan kan uppskattas till i storleksordningen 50-75 miljoner kronor per kilometer spår. En anslutning till Rådene skulle kräva minst två km nya järnvägsspår. För Uddagården är minsta tänkbara avstånd något längre. Investeringar för mottagning av kalksten på fabriksområdet skulle inte understiga 10 miljoner kronor. Därtill kommer att Västra stambanans kapacitet redan idag är fullt utnyttjad. Eftersom järnvägstrafiken måste ske inom stadsbebyggelse kan den endast utföras dagtid, vilket skulle konkurrera med persontrafiken. De linbanor som funnits inom industrin har avvecklats pga. för höga drifts- och underhållskostnader.

Vidare skulle en täktetablering på annan plats kräva omfattande investeringar i ny utrustning. En ny krossanläggning skulle behöva anläggas under jord för att begränsa omgivningspåverkan. Investeringskosten uppgår till omkring 50 miljoner kronor. Därtill kommer kostnader för bl.a. personalutrymmen, maskinhallar,

sedimentationsdammar och pumpstationer. Åtgärder för exempelvis bullerreducering eller dammbekämpning måste vidtas oavsett antalet näraliggande bostäder.

Ytterligare villkor

Det område som länsstyrelsen anser bör undantas från brytning består till cirka två tredjedelar av ett hässle med naturvärdesklass 2 samt en tredjedel granskog med naturvärdesklass 3. Vad gäller hässlet finns det gott om liknande objekt med större värden inom riksintresseområdet för naturvård. Kulturvärdena består av resterna av ett fossilt åkersystem med ett flertal röjningsrösen. Därtill har spår av järnframställning hittats vid den arkeologiska undersökningen. Inget av dessa värden gör platsen unik sett till Skövde stad och dess närområden som helhet. Att området idag är bevuxet med ädellövträd är ett resultat av att det historiska brukandet av marken som åkermark - och eventuellt som betesmark – sedan en längre tid upphört. Det finns således ingen koppling mellan kulturvärdena och de idag förekommande naturvärdena. Det är inte heller sannolikt att ädellövskogen kommer att bestå utan skötselåtgärder. Mer sannolikt är att området i så fall kommer att utvecklas mot en granskog med lövinslag liknande den natur som återfinns i den nordligaste delen av det fossila åkersystemet, liksom längre upp på Billingens sluttning. Bolaget har åtagit sig att restaurera ett igenväxande hässle utanför brytområdet, vilket kommer att kompensera för de naturvärden som förloras.

Vidare utgör omledningen av Hållsdammsbäcken och de två sedimentationsfällor, som anläggs som en del av den nya bäckfåran, en fullgod compensation dels för den del av den befintliga Hållsdammsbäcken, dels för de två grodvatten, som försvinner på grund av det utökade brytområdet. Den betesmark och de objekt som omfattas av det generella biotopskyddet kompenseras full ut genom det efterbehandlade och återlämnade området och anläggandet i detta av motsvarande biotoper.

Vad gäller de värden för mineralutvinningsintresset som det aktuella området representerar så räcker den underliggande kalkstenen med nuvarande cementrecept för en produktion av cirka 500 000 ton cement. Det motsvarar ungefär ett års produktion i Skövdefabriken eller en årskonsumtion av cement i Västra Götalands län med omnejd.

Med ett framtida utvecklat recept är det möjligt att kalkstenen i området, när den väl bryts ut, kommer att räcka för produktion av betydligt mer cement. Det är inte en rimlig begränsning att undanta det aktuella området från brytning.

De villkor som mark- och miljödomstolen föreskrivit är ändamålsenliga och tillräckliga med hänsyn till den omgivningspåverkan som verksamheten medför. Att stängsel ska sättas upp kring verksamhetsområdet är okontroversiellt och bolaget har ingen erinran mot villkor i detta avseende. Kravet att näraliggande fastigheter ska undersökas av en oberoende besiktningsman fyller ingen funktion eftersom sprängningarna utförs så att skador på byggnader inte uppkommer. Frågan om infiltration av den befintliga Hållsdammsbäcken har varit föremål för tillsyn, men har inte föranlett krav på att vidta åtgärder. Omledningen av bäcken kommer att reducera infiltrationen. Det är lämpligt att det delegeras till tillsynsmyndigheten att meddela villkor och föreskrifter beträffande frågor av mindre betydelse.

Verkställighetsfrågan

Bolaget

Gällande tillstånd för brytning gäller till den 1 mars 2017. Råvaran till cementfabriken utgörs av en blandning av lågsten och högsten. Eftersom brytningen lågsten sker från översta pallen och ligger före de nedre pallarna med högsten finns det en ytterst begränsad mängd kvarvarande brytbar lågsten. Lågstenen beräknas ta slut i mars 2017. Enda sättet att säkerställa cementfabrikens råvaruförsörjning efter detta datum utan ett verkställighetsförordnande för den sökta verksamheten i dess helhet är att bolaget bryter ut all kvarvarande kalksten i befintlig täkt och lägger på lager, samt under en övergångstid köper in kalksten utifrån som kompletterande råvara. Att skynda på brytningen av samtliga kvarvarande mängder kalksten i täkten och lägga på lager är inte önskvärt ur ett brytningsperspektiv eftersom det då inte är möjligt att fortsätta brytningen in i det utökade täktområdet från tre befintliga pallar. Det är heller inte önskvärt att köpa in kompletterande kalkstensråvara eftersom detta förutsätter omfattande transporter med tillkommande kostnader och miljöeffekter. Receptet för cementtillverkningen har nu ställts om så att den sten som får brytas med det gamla tillståndet räcker för produktion till augusti 2017. För att kunna påbörja fortsatt

brytning enligt det nya tillståndet krävs emellertid tid för förberedande åtgärder i form av avverkning, omledning av Hållsdammsbäcken, stängsling och avbaning.

Olägenheterna av att det överklagade tillståndet inte kan tas i anspråk fullt ut är väsentliga.

Av genomförd naturvärdesinventering framgår att utökningsområdet huvudsakligen består av åkermark med låga naturvärden. Utredningen visar att kärnvärdena för de motstående riksintressena inte skadas av verksamheten. Däremot är det uppenbart att riksintresset för mineral går förlorat om de motstående intressena får företräde.

Naturvårdsverket

Även om bolaget kompletterat utredningen vad avser Natura 2000-området är vissa frågor som tidigare ställts i målet fortfarande obesvarade, dels pga. vissa oklarheter och felaktigheter i redovisningen, dels genom att vissa bedömningar är altför begränsade och svepande. Det finns sådan risk för skador på miljön att bolagets intresse av att få ta tillståndet i anspråk före laga kraft inte väger tillräckligt tungt. Särskild hänsyn ska vid bedömningen tas till de skador på miljön som kan uppstå om tillståndet omedelbart tas i anspråk och de möjligheter som finns att läka sådana skador om tillståndsbeslutet upphävs eller ändras.

Länsstyrelsen

Det aktuella täktområdet avser ett av täktverksamhet tidigare opåverkat område med stora motstående intressen. Bäckomledningen och den påverkan denna innebär på riksintressena för naturvård och friluftsliv samt nedströms liggande natura 2000-område har en central roll vid denna prövning. Omledningen av Hållsdammsbäcken behöver ske direkt om det blir aktuellt att ta det nya brytområdet i anspråk. Skadorna av en sådan omledning är både betydande och irreversibla och skulle vidare innebära att beslutsunderlaget vid en överprövning kraftigt förändras då en betydande del av skadan på riksintressena i sådan fall redan skett utan möjlighet att läka skadan.

Kommunen har vidhållit sina synpunkter i de yttranden som tidigare lämnats i mark- och miljödomstolen.

Naturskyddsföreningen och Nätverket har anslutit sig till vad Naturvårdsverket anfört i verkställighetsfrågan.

Sakägarna företrädna av Douglas Hermansson har motsatt sig verkställighetsförordnandet med hänvisning till att en utvidgning av täktverksamheten inte bör tillåtas pga. de väsentliga olägenheter denna skulle få för samhället Skövde.

REMISSYTTRANDEN

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har vidhållit det som tidigare framförts i målet om Natura 2000 och artskyddsförordningen samt tillagt följande. Av den nya utredning som bolaget åberopat om åkergradans situation i det utökade täktområdet framgår att i vart fall en vattenförekomst - småvatten A - utgör fortplantningsområde för åkergröda. Om fortplantningsområden för åkergröda förstörs inom täktområdet är detta förbjudet enligt 4 § artskyddsförordningen. Den utredning som bolaget nu åberopar visar att tillstånd inte borde meddelas, i vart fall inte utan att förenas med ytterligare försiktighetsmått. I mark- och miljööverdomstolens dom den 25 januari 2016 i mål nr M 11317-14 var det relevant att resonera kring kärnområden för att identifiera vad som skulle räknas som fortplantningsområden för i målet aktuella fjärilsarter. Åkergrödan kan inte sägas ha kärnområden på samma sätt och den åberopade domen utgör inte grund för slutsatsen att det är tillåtet att förstöra fortplantningsområden som inte är att se som kärnområden.

SGU

SGU har vidhållit det som tidigare framförts i målet samt tillagt följande. Kalkstenen i Våmb är optimal som cementråvara. Det finns kalksten liknande den i Våmb på flera håll i Västergötlands platålandskap. Men i Våmb är den noggrant undersökt och dokumenterad samt av sådan mäktighet att den är ekonomiskt utvinningsbar.

Uppbyggnaden av lagerstrukturen i Sydbillingen (lerskiffer, bentonit, kalksten, alunskiffer och sandsten) och tätheten mellan lagren leder till de viktiga källflöden som finns i Sydbillingens nordsluttning. Den fortsatta driften vid kalkbrottet kommer inte att påverka den för Natura 2000-området viktiga flödessituationen.

Våmbbäcken och källutflödet i nordsluttningen utgör tydliga hydrauliska gränser och det är därför osannolikt att de utpekade småvatten söder om Våmbbäcken skulle påverkas av grundvattensänkning från täktverksamheten. De småvatten som finns väster om Hållsdammsbäcken skulle kunna vara något mer utsatta. Det verkar som att Hållsdammsbäcken är införd som ett positivt randvillkor i den presenterade grundvattenmodellen, vilket antagligen inte är riktigt. Grundvattensänkningens utbredning bör sträcka sig längre västerut och en mindre påverkan kan inte uteslutas. Gölar existerar emellertid ofta av det skäl att det finns lera och finmaterial i botten av gölarna, vilket gör att dessa är förhållandevis täta och inte lätt påverkas av grundvattensänkningar i omgivningen.

KOMPLETTERANDE UTREDNING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen lämnat följande kompletterande utredningar

- undersökning avseende åkergröda vid Våmb 2016-06-22 av Enetjärn Natur AB,
- rapport 2016-09-28 avseende buller från täktverksamhet av WSP,
- redovisning av dammätning avseende PM10 och PM2,5 av Cementa AB.

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling och syn i målet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Prövningens omfattning

Målet avser ansökan om fortsatt tillstånd till täktverksamhet för brytning av kalksten inom fyndighet som pekats ut som riksintresse, samt tillstånd till därmed

sammanhängande vattenverksamhet. Mark- och miljödomstolen har bifallit tillståndsansökan och meddelat tillstånd till verksamheten med föreskrivna villkor. Motstående intressen har överklagat domen och yrkat att domen ska upphävas och ansökan avslås. De skäl som framhållits avser olämplig lokalisering pga. skador på riksintressen för naturvård och friluftsliv, Natura 2000-område, artskydd och olägenheter för närboende. Fråga är även om villkor och om det finns förutsättningar att förordna om omedelbar verkställighet.

Tillståndsfrågan

Lokaliseringen

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska den plats väljas för verksamheten som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö. Bestämmelsen är tillämplig såväl vid lokalisering av ny verksamhet som vid utökning av befintlig verksamhet. I fråga om täkter som avser uttag av ett material där tillgången är mycket begränsad finns det ofta få alternativa lokaliseringar och lokaliseringsregeln får då en mer begränsad betydelse (prop. 2008/09:144 s. 13).

För bedömningen ska enligt 6 kap. 7 § andra stycket p 4 miljöbalken redovisning av alternativa platser ske om sådana är möjliga. Redovisningen ska omfatta möjliga alternativa utformningar. Av de motiv som hänvisas till framgår att kravet innebär att det ska finnas en översiktlig redovisning av de huvudalternativ som exploitören övervägt. Enligt bestämmelsen krävs även en motivering till varför ett visst alternativ valts.

Utredningen i målet visar att det i området för den sökta utökningen av täktverksamheten finns tillgång till kalksten som kan utnyttjas som råvara för cementtillverkning på ett ändamålsenligt sätt. Att området är utpekad som riksintresse för mineralutvinning visar att råvaran är värd att utvinnas. Täktverksamheten har pågått sedan länge och området är påverkat av tidigare och pågående täktverksamhet. Vad gäller de redovisade alternativa lokaliseringarna finner Mark- och miljööverdomstolen att en rimlig utgångspunkt vid bedömningen är att fortsatt

verksamhet i en exploaterad täkt är lämpligare än att exploatera en ny plats. Kalkstensfyndigheten i Rådene är oexploaterad och på platsen finns naturreservat, Natura 2000-område samt riksintresse för naturvård och exploateringen kräver borttagande av bostadsbyggnader. Det är alltså mycket som talar mot att platsen utgör en lämpligare lokalisering för en täkt än den i Våmb. Fyndigheten i Häggum har efterbehandlats och en exploatering skulle innebära ett ingrepp i återställd mark varvid de nedlagda återställningsåtgärderna skulle gå förlorade. Exploateringen är till en del att jämställa med exploatering av en ny plats. Ett utnyttjande av denna fyndighet skulle också ta i anspråk en betydligt större yta än täkten i Våmb samt kräva tillsatser av andra ämnen för att kalkstenen ska vara lämplig för cementtillverkning. Kalkstenstakten i Uddagården har redan tagits i anspråk av Nordkalk för andra ändamål än cementtillverkning. Detta begränsar utrymmet för Cementa AB att utnyttja täkten. Även här skulle kalkstenen kräva tillsatser av andra ämnen för att vara lämplig för cementtillverkning och kräva ingrepp på en större yta än den i Våmb. Brytningen kommer också i konflikt med riksintressen för naturvård och kulturmiljö. Detta medför att dessa alternativ inte heller kan anses utgöra en mer ändamålsenlig resursanvändning än om brytningen fortsätter i Våmb.

Med hänsyn till redovisade omständigheter instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning att lokaliseringen av den utökade täktverksamheten på många sätt är att anse som lämplig och finner att den redovisning av alternativa lokaliseringar som bolaget gjort är godtagbar samt att det inte genom redovisningen framkommit att de alternativa lokaliseringarna är lämpligare.

Påverkan på riksintressen

Enligt 3 kap. 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Vid bedömningen ska möjligheterna att samtidigt utnyttja ett område för olika verksamheter undersökas (prop. 1997/98:45 II s. 30). Det behöver inte vara fråga om att förhindra en viss verksamhet utan att ta ställning till verksamhetens närmare lokalisering inom området. Härigenom eller genom att det föreskrivs om skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått kan erforderlig hänsyn tas till andra skyddsvärda intressen. Enligt hushållningsbestämmelserna i 3 kapitlet

miljöbalken ska vidare områden som pekats ut som riksintressen skyddas från exploatering som påtagligt kan skada riksintresset.

Vid tillämpningen av bestämmelserna om riksintressen har utgångspunkten i praxis varit att det är skadornas påverkan på riksintressena som helhet som i första hand ska bedömas. Detta har dock inte uteslutit att ett lokalt ingrepp i ett riksintresseområde bedömts ha medfört att riksintresset skadats påtagligt om det avsett en plats med betydande värden för riksintresseområdet. Ett åtagande att bevara och restaurera andra näraliggande områden så att deras karaktär bibehålls eller nya tillskapas har i praxis anförts som en omständighet som beaktats vid bedömningen (jfr MÖD 2006:48, MÖD 2006:49 och MÖD 2010:38).

Den aktuella täktverksamheten innebär att ett område som är utpekade som riksintresse för mineralutvinning utnyttjas. Inom området för mineralutvinning finns även värden för naturvård och friluftsliv som omfattas av områden utpekade som riksintressen. De höga kulturhistoriska värdena på platsen som framhålls i till MKB bifogad rapport från Västergötlands museum har inte lett till att det pekats ut något riksintresseområde för kulturmiljövård. De motstående intressena har emellertid framhållit att de ingår i de värden som medfört att platsen ingår i riksintressena för naturvård och friluftsliv. De motstående intressena har hävdade att området för den utökade täktverksamheten sammantaget har så betydande värden att om dessa skadas kommer det att medföra en påtaglig skada på riksintressena för naturvård- och friluftsliv.

Skövde kommuns översiktsplan ÖP 2025 ger ingen närmare vägledning vad avser riksintressenas förenlighet eller vad avser avvägningen mellan riksintressena på platsen.

Mark- och miljööverdomstolen finner att täktverksamheter typiskt sett utgör påtagliga ingrepp i miljön och därmed påtaglig påverkan på intressen för naturvård och friluftsliv. I förevarande fall är det emellertid fråga om ett till ytan mycket litet riksintresseområde för mineralutvinning i omfattande områden för naturvård och friluftsliv. Vidare har i anslutning till det utpekade riksintresseområdet för mineralutvinning kalksten brutits sedan början av 1900-talet. Kalkstensförekomsten i området har alltså tillgodosett behovet av kalksten för cementtillverkning under

mycket lång tid. Det finns fortfarande en stor del kalksten som kan brytas ut inom riksintresseområdet för att tillgodose behovet av kalksten. Mark- och miljööverdomstolen finner att detta och vad som framkommit i målet ger stöd för bedömningen att det finns ett föreliggande behov av kalksten för cementtillverkning för byggindustrin i Sverige och att det fortsatta utnyttjandet av den aktuella mineraltillgången är lämpligt ur hushållningssynpunkt även långsiktigt. Med hänsyn till vad som framkommit om alternativa ännu inte utnyttjade kalkstenstillgångar finner Mark- och miljööverdomstolen att eventuella framtida behov av beredskapsskäl kan tillgodoses även med en fortsatt brytning i tåkten i Våmb. Mark- och miljööverdomstolen finner vidare att det som framkommit i målet visar att det utökade brytområdet har betydande värden, men att platsen inte är unik i nationellt hänseende varken sedd för sig eller i sitt sammanhang med omgivande landskap. Utnyttjandet av området för naturvård och friluftsliv kommer endast att begränsas i mindre omfattning och Skövde kommun har vid huvudförhandlingen uppgett att utgången i målet inte påverkar kommunens satsning vad avser friluftsområdet. Vidare har bolaget åtagit sig att på andra näraliggande platser bevara och återskapa en del av de värden för natur och friluftsliv som går förlorade inom det utökade brytområdet som hässle med ädellövskog, vattendrag och vandringsled. Åtgärderna innebär inte att förlorade värden kan återskapas fullt ut, men att olägenheterna av förlusten minskas. De motstående intressena har i samband med detta framhållit att även dragningen av den nya bäckfåran kommer att medföra skador på kalkbarrskog med ett flertal sällsynta svampar i skogsområdet norr om det utökade täktområdet. Mark- och miljööverdomstolen finner att skogsavverkningen är begränsad och att inte heller de värden som påverkas i anledning av dragningen av den nya bäckfåran omöjliggör omläggningen. Mark- och miljööverdomstolen finner därför att riksintressena för naturvård och friluftsliv med lämpliga skyddsåtgärder och försiktighetsmått på ett godtagbart sätt går att förena med intresset av att utvinna kalksten.

Påverkan på artskydd

Vid lokaliseringsprövningen av en täktverksamhet ska bestämmelserna om skydd för djur och växter i 8 kap. miljöbalken tillämpas. Det innebär att domstolen med tillämpning av relevanta fridlysningsbestämmelser i artskyddsförordningen har att bedöma hur de skyddade arterna påverkas av den planerade verksamheten. När djur

eller växter skadas som en följd av ett exploateringsföretag där syftet uppenbart är ett annat än att ta bort eller skada fridlysta arter krävs en risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området för att utlösa förbuden i artskyddsförordningen. Vid bedömningen av vilken effekt en verksamhet har på en art finns anledning att se till verksamhetens påverkan inte bara inom relevant biogeografisk region utan även lokalt. Hur avgränsningen ska göras måste anpassas till den aktuella arten (jfr MÖD 2016:1). Om artens bevarandestatus skadas på sätt som utlöser förbuden innebär det att verksamheten kräver dispens om det inte är möjligt att föreskriva om skyddsåtgärder för att undvika att täktverksamheten kommer i konflikt med fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen.

När det gäller skyddade arter har i förevarande fall särskilt risken för skador på åkergrodan och dess livsmiljö uppmärksammas. Av bolagets utredning att åkergroda är en av landets vanligaste groddjur och artens bevarandestatus i regionen där Våmb ligger bedöms vara gynnsam på samtliga aspekter. De individer av arten åkergroda som riskerar att dödas eller störas till följd av en exploatering av området kan inte antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på bevarandestatus inom populationen lokalt eller inom boreal region. En exploatering av området skulle inte heller innebära att artens tillgång till platser för fortplantning i närområdet påverkas annat än marginellt. Enligt kommissionens vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer framgår att det kan vara möjligt att vidta åtgärder som säkerställer kontinuerlig ekologisk funktion hos platser för fortplantning. Därigenom åstadkoms efterlevnad av artikel 12 (s. 46 f). En sådan skyddsåtgärd kan vara att skapa nya habitat i direkt funktionellt samband med platsen för fortplantning och vila, som motvikt av förlusten av delar av fortplantningsområdet för grodpopulationen. Genom bolagets åtaganden kommer också två nya småvatten att tillskapas nära täktområdet genom sedimentationsdammarna vid den nya delen av Hållsdammsbäcken. I bolagets utredning föreslås även flytt av grodrom samt att avbaning av mark ska ske utanför lek- och yngelperiod.

Bolagets inventering nämner även förekomsten av fågelarterna gulsparv och kungsfågel samt ett antal kärlväxter inom och i anslutning till det utvidgade

täktområdet. Hässlet i norra delen av det utökade brytområdet innehåller i varierande omfattning de arter av de fridlysta kärlväxterna som återfunnits vid inventeringen. I utredningen bedöms emellertid att täktverksamheten inte kommer att medföra sådan påverkan att arternas bevarandestatus skadas. Vidare föreslås i utredningen att avbaning ska ske utanför häckningssäsong för gulspurv och kungsfågel och att växter ska flyttas.

På grund av det anförda bedömer Mark- och miljööverdomstolen att verksamheten inte kommer att påverka arternas bevarandestatus så att den kräver dispens enligt artskyddsförordningen och inte heller kommer i sådan konflikt med bestämmelserna i denna, att hinder föreligger för tillstånd till verksamheten av denna anledning.

Vattenverksamhetens påverkan på Natura 2000-området Klasborg-Våmb

En verksamhet som kan påverka ett Natura 2000-område får bara tillåtas om det står klart att den är förenlig med de krav som ställs om att skada inte ska kunna uppstå på skyddade livsmiljöer eller att bevarandet av arter inte försvåras på ett betydande sätt. Vid prövningen ska det finnas ett underlag som genom bästa möjliga vetenskapliga information identifierar de olika aspekterna av verksamheten. Med hjälp av underlaget ska det vara möjligt att försäkra sig om att det berörda området inte kommer att ta skada. En sådan försäkran innebär att det ur ett vetenskapligt perspektiv inte ska finnas några rimliga tvivel om att verksamheten inte kommer att kunna ha en skadlig inverkan på området. Råder det osäkerhet om det berörda området kan komma att skadas ska ansökan om tillstånd avslås (se bl.a. EU-domstolens dom den 7 september 2004 i mål C 127/02 Waddenzee, punkt 61). Vid bedömningen bör beaktas dels sannolikheten för att skada på naturvärdena inträffar, dels hur svår en skada kan antas bli under olyckliga omständigheter.

Detta innebär att det krävs utredning kring förutsättningarna för att vidta åtgärd för det fall att uppföljningen skulle visa på förändringar. Det innebär också att det ska lämnas förslag på försiktighetsmått som skulle kunna vidtas om det uppkommer en påverkan på skyddade livsmiljöer eller arter. Att skjuta upp sådana överensstämmor inte med kravet på att en bedömning av en verksamhets påverkan på ett Natura 2000-område ska vara fullständig, exakt och slutlig (se NJA 2013:613).

Bolaget har i Mark- och miljööverdomstolen, vad avser frågan om Natura 2000-området, i allt väsentligt vidhållit den redovisning och den bedömning som bolaget gjort i sin ansökan och i kompletteringarna av denna. De motstående intressena har bl.a. framhållit att de föreslagna åtgärderna inte är en hållbar lösning för framtiden då kontinuerligt underhåll krävs av den konstgjorda bäckfåran.

Enligt utredningen i målet medför täktverksamheten sannolikt en grundvattensänkning i de översta jordlagren i de delar av Natura 2000-området som ligger närmast täktområdet. I denna del är den skyddsvärda naturtypen svämlövskog som främst är beroende av vatten från Våmsbäcken och dess tillflöden, som Hållsdammsbäcken, och inte av en konstant hög grundvattennivå. Lövsumpskogen är känslig för grundvattensänkningar, men ligger längre från täktområdet och förses med vatten, förutom från nederbörd, från Sydbillingens nordsluttning genom en mindre bäck och det grundvatten som sipprar ut från sluttningen. Bolaget drar slutsatsen att varken naturtypen lövsumpskog eller svämlövskog i Natura 2000-området kommer att påverkas av den planerade täkten. Vad avser bedömningen av grundvattensänkningen får bolagets slutsats stöd av SGU:s remissyttrande. Det har inte framställts några närmare invändningar mot mark- och miljödomstolens bedömning i denna del.

Enligt bolagets utredning kommer utformningen av den nya delen av Hållsdammsbäcken att bibehålla tillflödet till Våmsbäcken bl.a. genom att det vatten, som idag pga. täktverksamheten infiltreras ner i marken vid nedre delen av Hållsdammsbäcken, istället kommer att ledas genom en underhållsfri betongkonstruktion. När det gäller risken för läckage pga. dränerande markförhållanden har bolaget kartlagt markförhållandena och avser att där det finns risk för läckage vidta åtgärder för att förhindra sådant. Bolaget räknar med att en ökad mängd sediment kommer att följa med vattnet, men att detta kommer att avta för att stabiliseras efter en tid. Enligt det yttrande som bolaget inhämtat från SMHI kommer den dämpande effekten av den övre dammen, efter en ganska kort tid, vara liten för de högsta flödestopparna och vattnet kommer i dess fall att fortsätta rakt genom systemet. En dämning kommer främst att avse medelhöga flödestoppar. Nedre dammen nedströms kulverten kommer att vara så liten att den inte bedöms kunna dämpa nämnvärt stora flödestoppar. I vart fall bedöms

att den påverkan på tillrinningen från avrinningsområdet till Våmbsbäcken, som omledningen av Hållsdammsbäcken medför, kommer att vara av mindre storleksordning än den flödesökning som uppstår genom omledningen och tätningen av bäckfåran. Vidare har Golder Associates beräknat att den maximala vattenförlusten till Våmbsbäcken, på grund av att mer nederbördsvatten hamnar i tåkten respektive ett ökat grundvatteninflöde dit, blir försumbar för Natura 2000-området vattenbalans.

Det som framkommit i Mark- och miljööverdomstolen utgör inte skäl att göra en annan bedömning än den mark- och miljödomstolen gjort vad avser grundvattensänkningen inom Natura 2000-området. Vad gäller omledningen av Hållsdammsbäcken har bolaget utförligt redovisat förutsättningarna för omflyttningen och lämnat ett utförligt förslag till utformning av bäckfåran. Enligt Mark- och miljööverdomstolen ger utredningen tillräckligt stöd för slutsatsen att det med redovisade åtgärder går att skapa ett naturligt vattendrag med ett flöde som motsvarar det som idag avleds och att åtgärden inte kommer att få skadlig inverkan på Natura 2000-området. Vad gäller behovet av underhållsåtgärder finner Mark- och miljööverdomstolen vidare att utredningen även ger tillräckligt stöd för slutsatsen att bäckfåran efter en tid kan förväntas fungera som ett naturligt vattendrag. Den av Naturskyddsföreningen och Nätverket påpekade risken för skador som följd av sprängningar upphör när verksamheten avslutats. När det gäller nederbörd och inläckande grundvatten kommer detta vatten att efter avslutad täktverksamhet åter att spridas diffust till bl.a. Natura-2000-området. Som framgår av det allmänna villkoret gäller som en förutsättning för tillståndet att bolaget följer vad bolaget angett i ansökningshandlingarna eller i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet. Mark- och miljödomstolen har även föreskrivit ett särskilt villkor avseende den nya bäckfåran. Mark- och miljööverdomstolen finner därmed att det föreligger förutsättningar för att meddela tillstånd enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken och att bolagets ansökan om sådant tillstånd bör bifallas med det villkor avseende omledningen som mark- och miljödomstolen föreskrivit. Det föreligger alltså inte hinder för lokaliseringen av verksamheten pga. närheten till Natura 2000-området Klasborg-Våmb.

Vattenverksamhetens påverkan utanför Natura 2000-området

Vad gäller påverkan av grundvattensänkningen har, förutom påverkan på Natura 2000-området, framhållits risken för påverkan på vattenbrunnar och energibrunnar samt även nämnts risken för påverkan på kommunens reservvattentäkt och naturvärdena i anslutning till de vattendrag som bolaget avser åtgärda. Vad som framkommit i Mark- och miljööverdomstolen utgör inte grund för att göra någon annan bedömning än den mark- och miljödomstolen gjort vad avser enskilda brunnar. Inte heller i något annat avseende kan de ansökta vattenverksamheterna anses medföra någon sådan påverkan som är otillåten.

Påverkan på människors boendemiljö och hälsa

Bolagets bullerutredning visar att sedan bullerdämpande åtgärder vidtagits med bl.a. bullerdämpad borrhög uppgår, vid samtidig drift av denna och skutknack, lastmaskin samt truckar för transport, den högsta ekvivalenta ljudnivån till 45 dB(A) i mätpunkten vid Bäckaskog. I mätpunkten vid Skattegården uppgår den högsta ekvivalenta ljudnivån till 43 dB(A) under nämnda förutsättningar. Utan skutknack uppmättes 1 dB(A) lägre värden. I mätpunkterna vid stadsbebyggelsen i öster var de uppmätta värdena lägre än 40 dB(A). Enligt vad bolaget redovisat vid huvudförhandlingen bedrivs för närvarande ingen verksamhet som medför störande ljudnivåer kl. 22-06. Mark- och miljööverdomstolen finner att bolaget visat att om verksamheten bedrivs på redovisat sätt kommer de av mark- och miljödomstolen föreskriva begränsningsvärdena sannolikt inte att överskridas. Eftersom dessa är i enlighet med Naturvårdsverkets rekommendationer får detta anses godtagbart. För att säkerställa att begränsningsvärdena inte överskrids bör dock villkor om begränsning av arbetstiden föreskrivas i enlighet med vad som framgår nedan.

Bolaget har redovisat att de åtgärder som mark- och miljödomstolen föreskrivit i villkor avseende damning har vidtagits samt att bolaget sedan juli 2016 mätt stofthalten i luft vid Skattegården i Våmb som en komplettering av tidigare mätningar av stoft i Skövde. De uppmätta resultaten från veckorna 29-35 av PM10 och PM2,5 visar halter som understiger svenskt miljömål. Enligt redovisningen innebär detta att det av mark- och miljödomstolen föreskrivna villkoret avseende damning innehålls, vilket får anses medföra en rimlig begränsning av olägenheterna på grund av damning.

Av bolagets vibrationsutredning framgår att det utökade täktområdet innebär att sprängningar kommer att ske längre från tätortsbebyggelsen i norr och söder, men närmare ett antal bostäder i väster. De begränsningsvärden för vibrationer som finns för gällande tillstånd kan emellertid klaras med anpassade laddningsstorlekar. Vid huvudförhandlingen har bolaget vidare uppgivit att sprängningar numera sker varannan vecka vid ett tillfälle mellan kl. 7-13 genom 3-5 salvor med 15 minuters mellanrum. Nya elektroniska sprängkapslar har minskat markvibrationerna med tjugo procent vilket innebär att mängden sprängda massor kan uppnås med färre antal sprängningar. Mark- och miljööverdomstolen finner att de av mark- och miljödomstolen föreskrivna begränsningsvärdena ligger väl under de nivåer som enligt känd kunskap föranleder skador på byggnader. Med färre antal sprängningar kommer de boende dessutom att störas mer sällan av sprängningarna. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att bolaget visat att föreskrivna villkor vad avser sprängningar innebär att olägenheterna blir godtagbara.

Vad gäller den av sakägarna påtalade risken för påverkan på tillgängligt närområde för friluftsliv finner Mark- och miljööverdomstolen att denna inte utgöra en sådan olägenhet för hälsan att hinder föreligger mot verksamheten av detta skäl. Detsamma gäller risken för olägenheter till följd av avstängningen av Brandstorpsvägen.

Mark- och miljööverdomstolen finner sammantaget att med innehållandet av föreskrivna villkor begränsas påverkan på människors boendemiljö och hälsa i sådan omfattning att fortsatt verksamhet kan tillåtas på platsen.

Skyddsåtgärder och villkor

Länsstyrelsen har yrkat att de delområden med identifierat höga natur- och kulturvärden i områdets norra del undantas från brytområdet. Länsstyrelsen har vid huvudförhandlingen anfört att brytområdet i norr omfattar hässle och fornåkrar och har ett högt läge med utsiktspunkt samt att nya naturvärden inte helt kan ersätta befintliga. Vidare framgår det av utredningen avseende naturvärden och artskydd att fridlysta växter med något undantag främst förekommer i dessa norra delar av det utökade brytområdet. Det är också här som brytområdet kommer närmast Billingens friluftsområde med motionsspår och om området undantas kommer avståndet mellan

brytområdet och friluftsområdet att öka. Om föreslaget område undantas från brytning skulle olägenheterna av täktverksamheten minskas på flera sätt. Detta är även i stort i enlighet med det ställningstagande som gjorts i en av de skiljaktiga meningarna till den överklagade domen. Bolaget har åtagit sig att kompensera för det naturvärdesobjekt som hässlet utgör genom att tillskapa ett liknande på annan plats inom fastigheten Våmb 30:10. Ett tillskapande av hässlet på annan plats kommer endast till en del att motsvara de natur- och kulturvärden som går förlorade om det aktuella delområdet inte undantas från brytning. Att områdets värde kan komma att förändras i framtiden utgör inte skäl att tillåta exploatering av området. Med beaktande av vad som framkommit om delområdets betydelse för bolagets verksamhet finner Mark- och miljööverdomstolen att den sammantagna nyttan för miljöintressena av att bevara delområdet orört är sådan, att det är en lämplig och rimlig skyddsåtgärd att det föreslagna området undantas från tillståndet i enlighet med länsstyrelsens yrkande.

Vidare har Länsstyrelsen yrkat att tillståndet ska förenas med krav på kompensationsåtgärder. På grund av det som anförts i målet och den bedömning som Mark- och miljööverdomstolen gjort ovan, finner Mark- och miljööverdomstolen att det inte föreligger skäl att förena tillståndet med krav på särskilda kompensationsåtgärder.

Vad gäller sakägarnas yrkande om stängsel har bolaget redovisat att stängsling av brytområdet kommer att ske allteftersom det utökade täktområdet tas i anspråk². Sakägarna har godtagit detta, men yrkat att förtydligande bör ske genom villkor. Mark- och miljööverdomstolen finner att för att förhindra olyckor bör skyldigheten förtydligas genom ett särskilt villkor om att stängsling ska ske inför ianspråktagandet av varje ny etapp av brytområdet i enlighet med bolagets redovisning i målet.

Länsstyrelsen och sakägare har yrkat att arbetstiden för skutknackning ska vara begränsad till vardagar kl. 7-18 och att arbetstiden för borring ska vara begränsad till vardagar kl. 7-22. Bolaget har i första hand motsatt sig ett villkor om begränsning av arbetstiden, men har i andra hand förklarat att en begränsning av arbetstiden enligt

² Se aktbil 210 i Mark- och miljööverdomstolens mål

yrkandet är godtagbar. Med hänsyn till att täktverksamheten bedrivs mycket nära stadsbebyggelse och andra bostäder och att sakägarna har anfört att olägenheter från täktverksamheten i form av buller upplevs som störande finner Mark- och miljööverdomstolen att det finns fog för att som komplettering till villkoren om begränsningsvärden för buller, föreskriva ett sedvanligt villkor om begränsning av arbetstiden.

Enligt bolagets redovisning vid huvudförhandlingen bedrivs inte borring, sprängning, stentransporter, krossning eller efterbehandling på lördagar och söndagar. Ingen verksamhet bedrivs mellan kl 22 till kl. 6 övriga dagar. Att begränsa arbetstiden för borring i enlighet med yrkandet innebär därför en marginell begränsning av verksamheten.

Vad gäller skutknackning tangeras begränsningsvärdet för kvällstid när skutknackning sker samtidigt med annan verksamhet. Det finns därför skäl att begränsa denna verksamhet till dagtid. På grund av det anförda bedömer Mark- och miljööverdomstolen lämpligt och rimligt att bifalla yrkandet om begränsning av arbetstiden på sätt som länsstyrelsen och sakägarna yrkat.

Däremot finner mark- och miljööverdomstolen att kravet på uppehåll i produktionen under en hel månad sommartid utgör en så omfattande inskränkning av verksamheten att olägenheterna av verksamheten med föreskrivna skyddsåtgärder och försiktighetsmått inte motiverar en sådan begränsning för verksamheten. Yrkandet i denna del ska därför avslås.

Sakägarna har anfört omfattande klagomål och redovisat skador på bostadshus som de bedömer ha orsakats av sprängningarna i täktområdet. Oron för att sprängningarna orsakar skador är stor. De har därför yrkat att det ska föreskrivas ett villkor för verksamheten om att besiktning och dokumentation av fastigheterna ska ske före det nya täktillståndet tas i anspråk. Mark- och miljööverdomstolen finner dock att det inte finns tillräckligt underlag för att avgränsa omfattningen av det område som villkoret ska avse, att ett sådant villkor skulle ha begränsad nytta och att det inte heller i övrigt finns förutsättningar att föreskriva ett sådant villkor. Yrkandet ska därför avslås.

Sakägarna har slutligen yrkat att det ska föreskrivas att verksamheten inte får påbörjas innan de villkor som delegerats till tillsynsmyndigheten (avseende tider för sprängning och signaler för förvarning, damningsbegränsande åtgärder, kontroll samt åtgärder avseende utsläpp till vatten och för att förhindra läckage från den omladda Hållsdammsbäcken) har vunnit laga kraft eller har godkänts av tillsynsmyndigheten. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att de villkor som delegerats till tillsynsmyndigheten utgör preciseringar av de i domen föreskrivna villkoren och som det bedömts lämpligast att fastställa i samband med detaljprojekteringen av verksamheten och tillsynen av denna. Det är fråga om villkor som inte är avgörande för tillståndet och som inte har någon självständig betydelse för tillåtligheten av verksamheten (prop. 1987/88:85 s. 271 och 304). Med hänsyn till detta finns inte skäl att kräva att tillståndet inte får tas i anspråk innan de eventuella villkor som länsstyrelsen som tillsynsmyndighet beslutat med stöd av delegationen vunnit laga kraft. Inte heller finns skäl att kräva något annat godkännande av tillsynsmyndigheten än det som följer av att tillsynsmyndigheten har att se till att verksamhetsutövaren följer de i domen föreskrivna villkoren och om så inte sker, ingripa. Yrkandet ska därför avslås.

Verkställighetsförordnande

Bolaget har yrkat att tillståndet i sin helhet ska få tas i anspråk utan hinder av att Mark- och miljööverdomstolens dom vunnit laga kraft. De motstående intressena har med ett undantag motsatt sig yrkandet.

Utgångspunkten är att ett ianspråktagande får ske först när tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Mark- och miljööverdomstolen finner att bolaget har påvisat konkreta skäl för ett verkställighetsförordnande och angett vilka beaktansvärda nackdelar som är förknippade med att tillståndet inte kan tas i anspråk omedelbart och vad som kan bli följden av att verksamheten förskjuts framåt i tiden (jfr NJA 2012 s. 623). I förevarande fall finns å andra sidan starka skäl som enligt praxis talar emot ett verkställighetsförordnande, som att myndigheter och ett stort antal närboende motsatt sig verksamheten och fråga är om ett omfattande ingrepp i miljön och detta redan initialt genom åtgärder för att leda om Hållsdammsbäcken (jfr MÖD 2003:52 och MÖD 2003:21). I de nu vägledande avgöranden från Mark- och miljööverdomstolen

som refererats har emellertid frågan om omedelbar verkställighet uppkommit innan tillståndsfrågan prövats av domstol. Detta gör att den bedömning som gjorts i dessa fall inte är helt jämförbara med den bedömning som bör göras i nu aktuellt fall där det yrkas att domstolen ska meddela ett verkställighetsförordnande i samband med dom i andra instans. Vidare har prövningen i målet pågått sedan år 2012 och verksamheten har efter omfattande utredningar bedömts tillåtlig av både mark- och miljödomstolen och Mark- och miljööverdomstolen. Mark- och miljööverdomstolens dom innehåller inte heller sådana principiella och vägledande ställningstaganden att det är sannolikt att målet kommer att överprövas av ytterligare en instans. Mark- och miljööverdomstolen finner därför skäl att bifalla bolagets yrkande om verkställighetsförordnande.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga D

Överklagande senast den 15 december 2016.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Anna Tiberg och Gösta Ihrfelt, tekniska rådet Mikael Schultz samt hovrättsassessorn Anita Seveborg, referent.